

NGUYỄN HIỀN – TRẠNG NGUYÊN TRẺ TUỔI NHẤT TRONG LỊCH SỬ VIỆT NAM

Nguyễn Hiền quê ở Dương A, huyện Thượng Nguyên, phủ Thiên Trường sau đổi là trấn Sơn Nam Hạ (nay huyện Nam Trực, tỉnh Nam Định). Thuở nhỏ, ông học thông viết thạo, được mọi người quý mến. Tương truyền, khi lên 10 tuổi, gia đình cho ông đi học thầy chùa. Thầy chùa mới viết được 10 trang giấy, Hiền liền đọc được ngay như người đã từng đi học rồi. Năm 11 tuổi, tiếng tăm Hiền đã lừng lẫy ở kinh đô và được mệnh danh là thần đồng.

Vào năm Thiên ứng Chính Bình thứ 16 (âm lịch năm Tân Mùi), vua Trần Thái Tông trọng dụng hiền tài, chiêu đãi kẻ sĩ. Vua cho mở khoa thi lớn. Nguyễn Hiền mới mười ba tuổi về kinh ứng thí và lập tức được lấy đỗ trạng nguyên. Khóa thi này, ngoài Nguyễn Hiền đỗ Trạng Nguyên còn có 2 người khác đỗ cao và cũng cùng có một điểm chung. Đó là họ đều còn rất trẻ tuổi.

Một lần, sứ nhà Nguyên sang nước ta. Nghĩ rằng Đại Việt không có người tài, lại tỏ ra mình hiểu biết hơn người nên không coi ai ra gì. Y đưa ra một con ốc xoắn nhờ râu qua ruột nó một sợi chỉ mảnh. Viên sứ ngênh ngang cho biết: "Được như vậy, ta mới chịu vào thành".

Bằng tài trí thông minh của mình, Trạng Hiền chỉ cười và hát:

“Tích tịch tang, tích lịch tang!// Bắt con kiến càng buộc chỉ ngang lưng/ Bên thì lấy giấy mà bung/ Bên thì bôi mỡ kiến mừng kiến sang/ Tích tịch tang, tích lịch tang!”

Viên quan nghe nhảm thuộc lời ấy, biết Trạng đã chỉ cách giải đó, vui vẻ ra về. Ngay sau khi đối đáp được sứ thần Trung Hoa, Vua Trần Thái Tông ra lệnh cho quân lính mong mũ mào Trạng Nguyên về tận quê của Nguyễn Hiền mời ông ra giúp nước.

Những năm làm quan trong triều, Nguyễn Hiền có nhiều kế sách hay để phò vua giúp nước. Năm Ất Hợi, nước ta lại bị giặc Chiêm Thành xâm lược, nhà vua rất lo bèn giao cho trạng nguyên Nguyễn Hiền đánh giặc giữ nước.

Chỉ ít lâu sau, quân giặc thất bại, Trạng Hiền thu quân về Vũ Minh Sơn mở tiệc khao quân và tâu lên vua. Nhà vua vô cùng vui mừng và phong cho ông Trạng chức "Đệ nhất hiền quý quan". Về nông nghiệp, ông cho đắp đê quai vạc sông Hồng, phát triển sản xuất mùa màng thắng lợi. Về quân sự, ông cho mở mang võ đường để rèn quân luyện sĩ.

Ngày 14 tháng 8 năm Bính Tý, Trạng nguyên Nguyễn Hiền lâm bệnh nặng và qua đời, thọ 21 tuổi. Nhà vua thương tiếc truy phong ông là "Đại vương thành hoàng" và tôn làm thần ở 32 nơi, trong đó có đình Lại Đà ở xã Đông Hội - huyện Đông Anh, Hà Nội.

Hiện nay, tại đền thờ Trạng Nguyên Nguyễn Hiền ở quê hương ông, thôn Dương A (Nam Thắng, Nam Trục, Nam Định) còn giữ được nhiều bài vị, sắc phong, câu đối, đại tự, đặc biệt bảo tồn được cuốn Ngọc phả nói về sự nghiệp của ông, trong đó có câu ca ngợi tài năng của Nguyễn Hiền như sau:

"Thập nhị tuế khôi khai lưỡng quốc, Vạn niên thiên tuế lập tam tài". Tạm dịch là: "Mười hai tuổi khai khoa hai nước, Nghìn năm ghi mãi chữ tam tài". Yêu mến và cảm phục tài năng của ông, huyện Thượng Hiền đổi tên thành huyện Thượng Nguyên để tránh phạm húy tên ông.